

Angelika bújócskája Dobozi Eszter:
Túl a rákbarakkon
(Angelika naplójából)
Írott Szó Alapítvány,
Magyar Napló, Bp., 2008.

Dobozi Eszter első regénye előtt öt verseskötet (*Az Egy*, 1986; *Látó*, 1991; *Fehér*, 1998; *Kettőztető*, 2001; *Másolhatatlan*, 2005), egy dokumentumkönyv („*Csak a napnyugtát nízítük*”, 1991) és egy szociográfia (*Tíz körömmel*, 1994) jelent meg. E termékeny múlt műfajai jól kivehetők a regényben, ugyanis a *Túl a rákbarakkon* egyszerre tartalmaz lírai, dokumentatív, realista leírásokat, valamint az önmagán túllátó, szociológiai érzékenységről is tanúskodik. Mindezek mellett a mű mind elbeszélésmódját, mind témáját tekintve érdekes kérdéseket vet fel. Az egyik ilyen kérdés, hogy vajon mennyiben tud újat hozni egy fiktív szerkesztőre hagyományozott kézirat? Illetve mit lehet kezdeni egy olyan témával, néven nevezve: a betegséggel, amelynek megformálása buktatókkal teli?

A talált kézirat hagyománya jól bevált írói módszer. Bár egyes művek valódi kéziratokból nőttek be magukat az irodalom berkeibe, gondoljunk csak a Max Brodra örökített Kafka-írásokra vagy Anna Frank naplójára, amely elsőként 1947-ben édesapja gondozásában jelent meg. Azonban az irodalmi művek talált kéziratának nagy része nem talált kézirat. Itt van például Cervantes *Don Quijotéja*, amelyben az író azt állítja, műve nem fikció, hanem alapja egy talált kézirat, amelynek szerzője Cide Hamete Benengeli. Choderlos de Laclos a *Veszedelmes viszonyok*ban egymással levelezők leveleit szerkeszti regénnyé. Goethe öngyilkossági hullámot elindító *Az ifjú Werther szenvedéseiben* naplófeljegyzéseket és leveleket használ fel. De van magyar példánk is a szentimentális irodalomból, Kármán Józseftől a *Fanni hagyományai*.

A realizmus képviselői rövid időre felfüggesztik ezt a fajta játékosságot. Az ebben az időben született írásoktól valóban a valóságot megjelenítő, trükkök nélküli irodalmat kapjuk. Majd a XX. században Thomas Mann *Doktor Faustus*a, Bulgakov *Mester és Margaritája*, Ottlik Géza *Iskola a határon* című regénye (B. B. elbeszélése és Medve Gábor kéziratának felhasználásával) visszatér a „kölcsonvett irodalomhoz”.

Napjainkban Umberto Eco *A rózsza* nevében élt ezzel az eljárással, de említhetném Krasznahorkai László *Háború és háború* című regényét is, amelynek alapja és mozgatórugója „a legesodálatosabb kézirat, amit valaha is írtak a földön”.

Író hazudj, de rajt’ ne fogjanak? – tehetjük fel kissé elferdítve Arany János kijelentését. Mert a művészetben, az irodalomban a valóság és a fikció egymásnak való megfelelése, igazságértéke tulajdonképpen lényegtelen. Fontos csupán az, hogy a mű igaz, az olvasónak valós legyen. A valóságillúzió látszatát keltve így szabadon bujkálhat az író a szereplőkkel együtt a narratív világ újabb és újabb labirintusaiban, míg a szörszálhasogató olvasó is nyomukat nem veszti, s egy idő után feladva a keresést megelégszik a mű élvezetével.

Dobozi Eszter regényében teljesen eltűnik az író, mivel egy B. D. nevű szerkesztő, akinek nagynénje Angelika egy betegtársa volt, adja közre Angelika naplóját. Nagyjából ennyit tudunk meg a szerkesztőről, aki illedelmesen a háttérben is marad mindvégig. A mű másik írója gyakorlatilag a főhős: Angelika, aki a regényben az elő- és utószóval keretezett naplót írja. Bár én inkább az emlékirat kategóriájába sorolnám az írást. Angelika feljegyzéseinek nagy része elmélkedés a betegségről és egészségről, barátokról és ellenségekről, múlttól, jelenről és jövőről, életről és halálról. Több helyen visszaemlékszik életének fontosabb pillanataira az első szerelmektől kezdve a felnőtté válás nehézségein át, egészen a gyerekeivel való viszonyáig. Ez eddig még megfelel a napló műfaji kereteinek, de sokszor csap át ez a belső narráció párbeszédbe, megszakítva ezzel a belső monológyszerű elbeszélésmódot. A térben, időben és szereplők közt való ugrálás, a napló egyszemélyes, lineáris struktúrájának megszakítása mégsem válik zavaróvá, csak színesíti a regény önreflexív jellegét.

Angelika modern nő, sajnos modern betegséggel. Rákos. A feljegyzéseit keretbe foglaló B. D. is az onkológián ismerkedett meg vele, az ő számára a nő már akkor is kitűnt a többi beteg közül megfoghatatlan kisu-gárgzásával.

Angelika, akinek eredeti nevét nem tudjuk meg, az én kaleidoszkópjában török darabokra és áll össze rezzenésnyi mozdulatoktól új és új alakká. Angelika bujkál a világ előtt, de bujkál önmaga előtt is. Titokzatosságát más befejezéssel nem is lehetett volna jobban fenntartani, mint egy homályos eltűnéssel. Hogy gyerekei hívására tűnik-e el vagy meghalni indul, az nem derül ki, B. D., a szerkesztő számára is homályban marad.

Ha nem is kapjuk meg a választ arra, ki is valójában Angelika, mégis érdemes elidőzni annál, ami kiderül róla.

Angelika sértett. Amíg a betegséggel küzd, számtalanszor előtör belőle a jogos kérdés: miért? Az évek alatt felgyülemlett problémák és a báránybőrbe bújt, rosszululatú emberek áskálódásai nem múltak el nyom nélkül. Sértettsége az őt ért vádak miatt nem nyugszik, igazságérzete nem alkuszik meg, s megbocsátania csak hosszú

idő után sikerül, mert nem tudja elhallgattatni magában a kétséget, hogy talán mindezek miatt lett beteg.

Angelika büszke. Büszke mindarra, amit elért, és amiért még a betegsége alatt is küzd: a családjáért, a karrierjéért, a méltóságáért, az életéért. A sors fintora, hogy a pályája csúcspontjára érő asszonyt pont élete legnehezebb időszakában bombázzák kitüntetésekkel, elismerésekkel. Kitaró és nyakas természete azonban nem engedheti, hogy gyengének lássák. Farkastörvények uralják azt a világot, ahol ő dolgozik, bár világosan ez sem derül ki a szövegből, milyen állami cégnél látott el vezetői feladatokat. Az utolsó pillanatig titkolja szülei és gyermekei előtt is betegségét, ezzel kímélve őket az aggódástól és a félelmektől.

Angelika hívő. Családján és néhány jó barátán kívül egyedül a hite az, ami nem hagyja el. Hite nyitott az új irányzatokra. Bár protestáns vallású, esténként együtt mormolja az *Üdvözlégyet* a különféle meditációs gyakorlatokkal, mantrákkal. Ez a nyitottsága életének más területein is megmutatkozik, ugyanis a hagyományos orvoslás mellett alternatív gyógy módokat is igénybe vesz, annak ellenére, hogy Magyarországon ezek a terápiák még igencsak a gyógyítás perifériáján mozoghatnak.

Angelika realista. Hüen ábrázolja a magyar egészségügyet. Nem rejti véka alá, hogy a kórházak a gyógyszergyárak piacai, a gyógyulás sok esetben csak a pénzen múlik. Nem esik túlzásokba saját magát illetően sem. Őszintén vall a betegség mellékhatásairól, teste átalakulásáról, de nem emeli fel, nem avatja magát hőssé.

Mindezen tulajdonságok felsorolása után azt is mondhatnám némi iróniával, hogy Angelika férfias. Ámde Angelika esendő és végtelenül érzékeny, amikor nem kell a világgal küzdenie. Egyedül, otthon, magányában, néhány jóakaró barát és segítő előtt mer megnyílni, sebezhetőnek mutatkozni.

Angelika tehát nő, a végtelenségig nő, aki az első kemoterápiás kezelés után rúzzsal ellensúlyozza bőre fakóságát, míg más betegek örülnek, ha haza tudnak menni. A betegség végéig ragaszkodik ahhoz, hogy nőként viselkedjék, öltözzék, gondolkozzék még akkor is, amikor a kezelések kopasz, nem és személyiség nélkül élő bábbá változtatják.

De talán jobb is, ha Angelika mondatait idézem, amelyek pontosan foglalják össze a fentieket. „És most, mikor itt fetrengök valódi testi kínjaimban, nem jut eszembe egyetlen pillanatra sem, hogy be kellene fejezmem a földi pályámat. Hogy jobb lett volna megsürgetni a befejeződést, ha már így alakult. Az észveszejtő és a tűróképességemet végsőkig próbára tevő rosszullétek alatt is csak egyetlen gondolat úz-hajt és tart meg egyben, fel kell innen tápázkodnom. Meg kell mutatnom, hogy meg lehet gyógyulni. Nem szabad veszítenem. Nem szabad alul maradnom. És

tudom is; valahol ott van ez a tudás bennem, mélyre temetem, de ott van, és üzen. Beszél hozzám valaki a tudatlanságból merülve fel, és azt mondja, azt ismételteti folyton, hogy ez még nem az, amivel be lehet végződni.”

A mű másik fő kérdése az elbeszélés mód mellett a téma: a betegség, a rák. Dosztojevszkij több írásában, Tolsztoj *Ivan Iljicsében*, Thomas Mann *A varázshegyében*, Alan Marshall *Én is versenyt futok a széllel* című regényében a betegség megélése a központi motívum. A szereplők jelleme a betegség hatására változik, alakul. Ezért inkább azt mondanám, hogy nem a betegség a fő téma, a betegség csak eszköz egy olyan kiélezett élethelyzet megtapasztalásához, amit az egészséges ember nem venne észre. Így van ez Angelika naplójában is. A betegség tisztítóútz, aminek következtében az élet átértékelődik. A beteg ugyanis olyan dolgoknak tud örülni, amelyeket korábban észre sem vett. Az élet minden pillanata kitisztul, a hétköznapiak hitt dolgok szinte földöntúli szépségűvé változnak a halál közelsége miatt.

A rák napjaink egyre terjedő betegsége. Kialakulásának okára számtalan teória született, de az orvostudomány egyik mellett sem mer konkrétan állást foglalni. Öröklési hajlam, egészségtelen életmód, sugár- szennyezések, netán a sors, a karma, Isten büntetése? Persze Susan Sontag *A betegség mint metafora* című munkája alapján is tudjuk, nem szabad a betegséget túlmisztifikálni. A betegség tény, ami ellen harcolni lehet és kell minden eszközzel.

Jól tudja ezt Angelika is. Ezért válik példaképpé, ezért tud vele azonosulni az olvasó.

Ughy Szabina

Felhívás a „TÖBBSINCS” Kárpát-medencei magyar mesemondó versenyre – Pest megyei elődöntő

Helyszín: Megyeháza (Budapest, Városház u.7.)

Időpont: 2008. március 21. 14 óra

Benedek Elek születésének 150., halálának 80. évfordulóján, a nagy mesemondóra emlékezünk.

A nevezés feltételei: A versenyre amatőr mesemondók jelentkezését várjuk, több korosztályban, az alábbi kategóriákban: középkorúak (15–18 évesek), egyetemisták, főiskolások (19–25) felnőttek (26–60 év) és székelyek (60 év fölött). A jelentkezők egy BENEDEK ELEK mesével (vagy meserészlettel) nevezhetnek. A továbbjutóknak természetesen vállalniuk kell az országos verseny kiírási feltételeit. Az egyes produkciók időtartama nem lehet több 8 percnél, éppen ezért meserészlet bemutatását is elfogadjuk. A versenyzők más országos versenyen helyezést elért produkcióikkal nem nevezhetnek.

Nevezési határidő: 2009. március 13. Nevezéseket (jelentkező neve, kora, elérhetősége, a mese címe) a PMKI címére küldhetik:

1052 Budapest, Városház u.7. Fax: 06-1-318-6806

E-mail: pmki@pmkult.hu vagy szadmari@pmkult.hu

Bővebb információ a PMKI-ben Szádváriné Kiss Mária főtanácsostól kérhető, a 06-20-264-4296-os telefonszámon.